مناسبات سیاسی اقتصادی ایران و چین در سالیان اخیر

نگارش:
آزاده فلاحتکار

www.ketab.ir

انتشارات عالی‌تبار

سرشناسه	: فلاحتکار، آزاده، ۱۳۶۴-
عنوان و نام پدیدآور	: مناسبات سیاسی اقتصادی ایران و چین در سالیان اخیر
مشخصات نشر	: تهران: نشر عالی تبار، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۲ ص.؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س‌م.
شابک	: 978-600-94206-2-9
وضعیت فهرست نویسی	: فیپای مختصر
یادداشت	: فهرستنویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۷۹۶۳۰۷

انتشارات عالی تبار

مناسبات سیاسی اقتصادی
ایران و چین در سالیان اخیر

نگارش: آزاده فلاحتکار

چاپ اول: ۱۳۹۴
شمارگان: ۵۰۰
صفحه‌آرایی: علم‌روز
لیتوگرافی: مهرشاد
چاپ و صحافی: امیدوار

۸۰۰۰۰ ریال

آدرس: خیابان آذربایجان، بین کارون و قصردشت، کوچهٔ شهره، بن‌بست نگارستان، پلاک ۵
طبقهٔ ۴ شرقی ـ تلفن: ۶۶۴۰۱۲۹۸-۰۹۱۲۵۴۶۸۱۶۲
Email: alitabarpublication@Gmail.com

www.ketab.ir

فهرست

مقدمه ۹

[فصل اول]

گذری بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ۱۳

مقدمه ۱۷

اهداف عمومی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ۱۹

اصول و مبانی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ۱۹

محدوده عملیاتی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ۲۲

رویکردهای سیاست خارجی ایران ۲۶

الف. رویکرد نگاه به غرب ۲۶

ب. رویکرد نه شرقی ـ نه غربی ۲۸

ج. رویکرد نگاه به شرق ۲۹

[فصل دوم]

بررسی سیاست خارجی جمهوری خلق چین ۳۷

مقدمه ۳۹

مفهوم جهان واحد چینی و نگرش چینی‌ها به روابط بین‌الملل ۴۱

مارکسیسم انتخابی برای چینی‌ها در روابط با جهان پیرامونی ۴۸

www.ketab.ir

تغییرات در سیاست خارجی چین مدرن (دهه ۱۹۸۰ به بعد) ۶۰
نگاهی به سیاست خارجی نوین کشورچین ۶۸
سه خصلت اصلی سیاست خارجی چین در سالیان اخیر ۶۹
استراتژی‌های مدنظر چین در سیاست خارجی ۷۳
نگرش جدید امنیتی در سیاست خارجی چین ۷۴
الگوی رشد اقتصادی چین ۷۸

[فصل سوم]

بررسی روابط چین با ایران و روند مناسبات دو کشور ۸۳

مقدمه ۸۵
گذری کوتاه بر تاریخچه روابط دو کشور ۸۶
مواضع مشترک سیاست خارجی ایران و چین قبل از انقلاب اسلامی ایران ۹۱
موارد افتراق سیاست خارجی چین و ایران قبل از انقلاب اسلامی ۹۳
چین و وقوع انقلاب اسلامی در ایران ۹۳
روابط چین و ایران پس از اصلاحات و درهای باز چین ۹۵
مناسبات تجاری ایران و چین پس ازپیروزی انقلاب ۱۰۱
چشم‌انداز مناسبات دو کشورایران و چین ۱۰۳
نقش انرژی در روابط ایران و چین ۱۰۴
ظرفیت‌های مناسبات دو کشور ۱۰۵

[فصل چهارم]

عوامل مؤثر بر مناسبات سیاسی اقتصادی ایران و چین در سالیان اخیر ۱۱۱

مقدمه ۱۱۳
سیر مناسبات ایران و چین در چند سال اخیر ۱۱۴
مؤلفه‌های مؤثر بر مناسبات ایران و چین در سالیان اخیر ۱۱۸
الف. عامل اقتصاد و تجارت ۱۱۸
ب. عامل همکاری در حوزهٔ انرژی ۱۱۹
ج. عامل همکاری نظامی ایران و چین ۱۲۰

www.ketab.ir

د. چین و برنامه هسته‌ای ایران ۱۲۱
همکاری‌های منطقه‌ای ایران و چین ۱۲۷
ایران و سازمان همکاری شانگهای ۱۳۰
نتیجه‌گیری و پیشنهادات ۱۳۷
فهرست منابع ۱۴۹

www.ketab.ir

مقدمه

چین و ایران در طول تاریخ رفت و آمدهای زیادی با هم داشته و این رفت و آمدها در فرهنگ یکدیگر آثار ماندگاری گذاشته است که سرمایهٔ معنوی برای روابط معاصر آنها به حساب می‌آید. روابط چین نوین و ایران تحت‌تأثیر تحولات و اوضاع بین‌المللی و تغییرات داخلی سختی‌ها و پیچیدگی‌های زیادی را پشت سر گذاشته است. چین و ایران هر دو کشوری قدیمی و متمدن در آسیا بوده و در طول تاریخ مناسبات بسیار نزدیکی با هم داشته‌اند. این رفت و آمدها در فرهنگ یکدیگر تأثیر عمیق و ماندگاری گذاشته و به زنجیره‌ای از سرمایه‌های معنوی برای روابط معاصر به شمار می‌روند. در اواخر قرن بیستم، رهبران و مقامات عالی‌رتبهٔ دو کشور مرتب به کشور یکدیگر سفر کرده و از این طریق اعتماد متقابل بین آنان تعمیق یافته و مبادلات تجاری و بازرگانی با سرعت توسعه یافته است. یادآوری روند شصت سالهٔ روابط بین چین جدید و ایران از ارزش و اهمیت فراوانی برخوردار است. این روابط در سالیان اخیر نیز ادامه یافته و هر روز ابعاد گسترده‌تری به خود گرفته است.

www.ketab.ir

هرچند که برتری اقتصادی چین موجب شده تا تراز تجاری دو کشور بیشتر به سمت چین سنگینی نماید اما در نهایت طرفین از مؤلفه‌های بسیاری برای توسعه مناسبات سیاسی و اقتصادی برخوردار می‌باشند. در حوزه اقتصادی هر دو کشور به دنبال توسعه و پیشرفت می‌باشند. در این چارچوب هرکدام دارای ظرفیت‌هایی می‌باشند که به صورت مکمل یکدیگر می‌توانند ایفای نقش نمایند. در کنار مسئله انرژی که به نوعی دو کشور را به یکدیگر پیوند داده است اجرای پروژه‌های مشترک اقتصادی و عمرانی و علمی توانسته است به توسعه مناسبات طرفین منجر گردد. ایران از ظرفیت‌های بسیاری برای سرمایه‌گذاری و حضور فعال در عرصه‌های مختلف چین برخوردار است که با توسعه هدفمند مناسبات می‌تواند اجرایی شود. امری که برای توسعه پایدار دو کشور می‌تواند گامی مؤثر باشد. در عرصه منطقه‌ای نیز دو کشور دارای وجوه اشتراک بسیاری می‌باشند. طرفین اراده‌ای هماهنگ برای برقراری امنیت و ثبات از جمله در عرصه مبارزه با تروریسم و جرایم سازمان یافته دارند. همکاری طرفین در این زمینه‌ها می‌تواند بر تحکیم ثبات در منطقه تأثیرگذار باشد. نکته بسیار مهم آنکه ایران و چین با دشمنی واحد به نام غرب مواجه هستند که ضرورت نزدیکی دو کشور را بیش از پیش ضروری ساخته است. هرچند چین در حوزه اقتصادی توانسته جایگاهی کسب کند اما در حوزه دفاعی هم‌چنان از جانب آمریکا تهدید می‌گردد، چنان‌که واشنگتن صراحتاً توسعه نفوذ در شرق آسیا را از محورهای کاری خود قرار داده است. در این شرایط پکن با رویکرد همکاری با جمهوری اسلامی ایران که به اذعان جهانیان خط مقدم مقابله با استکبار است، می‌تواند از ظرفیت‌های ایران و جبهه مقاومت برای مقابله با توطئه‌های آمریکا برخوردار گردد. پیوند ایران و چین در کنار روابط دو

www.ketab.ir

جانبه می‌تواند تأثیرات بسیاری بر منطقه به‌ویژه تشکیل ائتلاف‌های ضد غربی به همراه داشته باشد، امری که غرب به شدت از آن در هراس بوده و برای مقابله با آن به هر راهبردی متوسل می‌گردد.

پکن برای داشتن منبعی مطمئن و دائمی از انرژی باید در کنار ایران قرار داشته باشد و از پذیرش وعده‌های غرب خودداری کند. در این میان، تحولات داخلی چین و استقرار اصلاح‌طلبان به رهبری دنگ شیائوپینگ در این کشور در سال‌های پس از ۱۹۷۹ و برآمدن این کشور در قامت قدرت اقتصادی‌ای که عطش سیری‌ناپذیری برای مصرف انرژی‌های فسیلی پیدا کرده است و پررنگ شدن نقش آن در عرصهٔ بین‌المللی از یکسو و استقرار نظام جمهوری اسلامی در ایران و برخورداری ایران از منابع غنی نفت و گاز و مزیت‌های ترانزیتی و ژئوپلیتیکی و... از سوی دیگر توسعهٔ سریع روابط دو کشور در سه دههٔ گذشته را درپی داشته است. چین به‌علت اعمال تحریم‌های آمریکا و غرب از موقعیت ویژه‌ای برای سرمایه‌گذاری در منابع نفت و گاز ایران برخوردار است؛ از این‌رو، درصدد ادامه و گسترش روابط خود با ایران است.

به لحاظ راهبردی، چین به اهمیت ایران از یکسو به‌عنوان قدرت منطقه‌ای درحال ظهوری که سیاست‌های آن در گستره‌ای از مرزهای غربی چین تا سواحل دریای مدیترانه تأثیرگذار است توجه دارد و از سوی دیگر، به اهمیت آن به‌عنوان قدرت اسلامی مؤثر در جهان اسلام که نقطهٔ مقابل اسلام‌گرایان تندرو و سلفی است، به‌خوبی آگاه است. به هر تقدیر می‌توان گفت که ایران و چین دارای ظرفیت‌های گسترده‌ای برای توسعه مناسبات سیاسی و اقتصادی می‌باشند چنان‌که مقامات پکن رسماً از تجدید روابط جمهوری اسلامی با چین در سالیان اخیر استقبال کرده و آن را گامی جدید از سوی دو کشور برای توسعه مناسبات

www.ketab.ir

ارزیابی نموده است. مناسباتی که می‌تواند دستاوردهای بسیاری برای دو کشور به همراه داشته باشد.

چین در سیاست خارجی خود تلاش می‌کند تا بازتعریفی از خویش منطبق با ایستارهای قدرت‌های بزرگ و مدرن در سطح نظام بین‌الملل ارائه دهد؛ لذا بیش از هر چیز درصدد کسب زمان و اجتناب از چالش‌هایی است که امنیت آن را با بحران مواجه می‌سازند و در روند رشد اقتصادی‌اش اخلال ایجاد می‌کنند؛ از این‌رو، رویکرد سیاست خارجی چین به منطقهٔ خاورمیانه و به‌ویژه ایران مبتنی بر دو اصل اساسی است: نخست «فرصت‌سازی» برای خود از طریق منحرف کردن توجه دنیای غرب به این منطقه و دوم، بسترسازی مناسب برای بسط نفوذ اقتصادی سیاسی خود در منطقه به‌منظور پیشبرد اهداف اقتصادی و جامهٔ عمل پوشاندن به استراتژی «دستیابی به امنیت انرژی». در مقابل، استمرار چالش با آمریکا در تمام مدت بعد از انقلاب، فروپاشی بلوک شرق، و رفتار سودجویانه و نامطمئن روسیه، همگی چین را برای توسعهٔ روابط در چهارچوب سیاست نگاه به شرق ایران و استفاده از آن جهت ایجاد توازن و کاستن از فشارهای غرب به کشورمان گزینه‌ای مناسب می‌نماید. روابط ایران و چین در این سال‌ها در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی به‌سرعت گسترش یافته است. اکنون چین مهم‌ترین شریک اقتصادی ایران است و در صحنهٔ بین‌المللی نیز از حامیان ایران به‌شمار می‌رود. از آن‌جا که قدرت چین به‌گونه‌ای روزافزون در حال گسترش است، مناسبات با این کشور در سال‌های آتی اهمیت بسیار بیشتری برای سیاست خارجی ایران خواهد داشت. بنابراین، بررسی روابط ایران و چین به‌عنوان دو کشور آسیایی و تاریخی نیازمند شناخت اهداف، منافع و رویکردهای سیاسی، اقتصادی، و فرهنگی آنهاست.

www.ketab.ir

این دو کشور از گذشته‌های بسیار دور تا به امروز فرازونشیب‌های زیادی را در روابط بین خود پشت‌سر گذاشته‌اند. آنها از نظر سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و نیز در بسیاری از مسائل بین‌المللی و منطقه‌ای دارای دیدگاه‌های مشترک و بسیار نزدیکی هستند. هر دو خواهان افزایش نقش سازمان ملل در مسائل جهانی، ممانعت از به‌کارگیری سلاح‌های اتمی و شیمیایی، مخالف نظم نوین جهانی پیشنهادی از سوی آمریکا و استقرار نظم نوین سیاسی و اقتصادی با مشارکت همهٔ کشورها به‌طور مساوی هستند. مساله اصلی این کتاب بررسی رابطه جمهوری اسلامی ایران با جمهوری خلق چین می‌باشد و این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش است که مناسبات سیاسی ـ اقتصادی جمهوری اسلامی ایران و چین به‌ویژه در سالیان اخیر چگونه بوده است و کوشش گردیده تا عوامل و مؤلفه‌های مؤثر بر این مناسبات مورد توجه و بررسی قرار گیرد.

www.ketab.ir